

A népi demokrácia mint a politikai hatalom formája

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa újra erőteljesen a figyelem középpontjába állította Leninnek azt a tételét, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet formái, a szocialista forradalom formái, továbbá a politikai hatalom, a proletárdiktatúra, a szocialista állam formái a különböző országokban a lényeg azonossága mellett sajátosak, eltérőek lesznek, lehetnek egymástól. A kommunista és munkáspártok 1957-es moszkvai értekezlete elemezte, és kiadott Nyilatkozatában összefoglalta a szocialista forradalom és az átmeneti korszak politikai hatalmának közös, általános érvényű törvényszerűségeit, nagy jelentőségű elméleti megállapításokat tett a szocialista forradalom formáit illetően.

Kevésbé részletesen foglalkozott azonban a politikai hatalom formáival. Ebben a vonatkozásban az 1957-es Moszkvai Nyilatkozat és a többi nemzetközi érvényű párt-dokumentum is, amelyek a proletárdiktatúra formái különbségét hangsúlyozzák, a szovjet és a népi demokratikus formákra való hivatkozásra szorítkoznak, és eltekintenek a két fő formát egymástól megkülönböztető jegyek elemzésétől és felsorolásától. E hiány pótlására tesz kísérletet Földesi Tamás „Néhány gondolat a népi demokrácia fogalmáról” c. tanulmánya.¹ Földesi a formál- és dialektikus logika biztos ismeretében végig kíséri a népi demokrácia fogalmának fejlődését keletkezésétől napjainkig, feltárja a különböző időszakokban a különböző szerzők által adott fogalom meghatározások elégtelenségeit és ellentmondásait, majd következtetések levonásával állást foglal a népi demokrácia fogalmának meghatározásában. Véggkövetkeztése két, egymással szorosan összefüggő tételben foglalható össze: 1. A népi demokrácia fogalma nem az államhatalom típusát vagy formáját, hanem a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet egyik válfaját jelenti. 2. A proletárdiktatúra esetében a népi demokratikus forma használata nem indokolt. Ellenkezőleg „A népi demokratikus országok több, mint egy évtizedes fejlődésének egyik legfontosabb tanulsága — írja a szerző —: a szocializmus építése nemcsak *tartalma*lag, hanem *formailag* is lényegében *azonos típusú államot* igényel, a proletárdiktatúra szerves egységet alkot a tanácsformával, amely mindeddig általános szocialista államformának bizonyult.”² Más szerzők viszont — ide vehető Rákosi Máttyás meghatározása is — ellenkező vélet felé hajlanak, és a népi demokrácia fogalmát elsősorban és döntően mint állami fogalmat, mint a proletárdiktatúra egyik, a szovjet formától eltérő válfaját értelmezik.

Az SZKP XX. kongresszusa a népi demokrácia fogalmát a társadalom szocialista átalakítása új, a szovjettől eltérő formájának megjelölésére használja.³ Az SZKP programja viszont, mint a társadalom politikai szervezetének újabb formáját, mint a proletárdiktatúra egyik formáját tárgyalja.⁴ Úgy gondolom, hogy az SZK két kongresszusának különböző megállapítása nem áll szemben egymással, ellenkezőleg, a népi demokrácia fogalmának mindkét értelmét feltárja.

A népi demokrácia fogalmát *csak* államformának, mégpedig kizárólag a proletárdiktatúra államformájának felfogni metafizikus, hiszen maga a népi demokratikus átalakulás elsősorban folyamat és csak másodsorban eredmény — proletárdiktatúra. De antidialektikusnak tűnik Földesi elvtárs álláspontja is, mert bár az idézett tanulmány a társadalmi átalakulás összefolyamatára nézve lényeges különbségeket mutat ki a népi demokratikus és a szovjet fejlődés között (a forradalom kétszakaszossága, viszonylag békés jellege, az átalakulás fokozatossága stb.), ugyanakkor az államhatalom vonatkozásában, az államformát illetően lényegében minden jelentősebb sajátosságot tagad a kettő között. Márpedig a történelem tapasztalatai szerint az államforma alakulása mindenkor szoros kölcsönhatásban áll a forradalom menetével, sajátosságaival.

Nézetem szerint tehát a népi demokrácia fogalma *kettős tartalmvú* kifejezés. Egyrészt a társadalmi átalakulás meghatározott formáját foglalja magába, amely formának megvannak a maga fogalmi jegyei, (s e jegyeket Földesi elvtárs, véleményem szerint, helyesen rendszerezi), másrészt bizonyos értelemben — más ismérvek alapján magába foglalja a kialakuló új államhatalomnak, de az átalakulási fázisainak formai sajátosságait is.

Vegyük sorra azokat a közös vonásokat, amelyek egyrészt a népi demokratikus állam mindkét szakaszára, másrészt a népi demokratikus állam összes formáira jellemzők, és nem találhatók meg a szovjet államformában.

E közös vonások elemzésében is két, ellenkező vélet felé hajló kísérlettel találkozunk. Az egyik irányzat — ez általában a proletárdiktatúra létrejöttének időszakában

¹ Lásd: Magyar Filozófiai Szemle, 1962. 1. sz.

² Uo. 96. o.

³ Az SZKP XX. kongresszusa. Szikra, 1956. 44. o.

⁴ Az SZKP XXII. kongresszusa. Kossuth, 1962. 725. o.

volt jellemző — azt kísérli meg bebizonyítani, hogy a népi demokratikus forma csak különbözik és mindenben különbözik a szovjet formától. Hasonló jelleggel bír a Rákosi-féle meghatározás is: „A népi demokrácia funkciójára nézve proletárdiktatúra szovjet forma nélkül. . .”⁵ Nem szándékom e meghatározás elemzése, csupán egy mozzanatára hívom fel a figyelmet. E meghatározásnak van egy olyan tartalma is, amely szerint a népi demokrácia mint a proletárdiktatúra formája csak különbözik a szovjet formától. Ha figyelembe vesszük, hogy ez az állítás impliciten tartalmazza azt a történelmietlensége miatt hibás, de régebben elterjedt — és explicite is megfogalmazott — nézetet, hogy a proletárdiktatúra legjobb formája a szovjet forma, akkor a következő képletet kapjuk: a népi demokrácia a proletárdiktatúra tökéletlen, fejletlen formája, miután nélkülözi a legfejlettebb formának, a szovjet formának a vonásait, következésképpen tovább kell fejleszteni, át kell alakítani szovjet formává. Ma már nyilvánvaló, hogy ezek és hasonló megindulások is közrejátszottak a Szovjetuniót 1956 előtt mechanikusan másoló politikai törekvésekben.

A másik végtelen nézet szerint a tanácsok létrehozásával a népi demokratikus forma átalakult szovjet formává, amely — e nézet szerint is — a proletárdiktatúra egyetemes, tehát legjobb formája. Nos, egy ilyen felfogás alapján a különbség már csak a tanácsok keletkezésének eltérő körülményeire és a fejlettségi színvonalra vonatkozhatott.

A helyes megoldás itt is a véleteknek dialektikusabb vizsgálat alapján történő feloldással válik lehetővé. Nyilvánvalóan tűnik, hogy a tartalom ismétlődése következtében ismétlődés mutatható ki a formák vonalán is: a népi demokratikus forma és a szovjet forma számos lényeges vonatkozásban azonos is egymással, másrészt, hogy — kialakulása eltérő körülményei miatt — a népi demokratikus forma rendelkezik néhány olyan sajátos ismérvvvel, amely a szovjet formában nem található meg. Az evidencia azonban önmagában nem adja az igazság kritériumát, s szükség van tényszerű bizonyításra is.

Az átmeneti korszak államhatalmának közös tartalma szükségképpen a proletáriátus diktatúrája. E tartalmi azonosság következik egyrészt az alapvető osztályviszonyok azonosságából, másrésztől a szocialista forradalom alapvetően közös feladataiból. A hatalom formáinak alakulására a közös tartalom meghatározó hatásán túl egy sor objektív és szubjektív tényező is befolyást gyakorol.

Az egyes országok a történeti fejlődésük egyenlőtlensége, de különösen a kapitalista társadalomban ható egyenlőtlen fejlődés törvénye következtében a gazdasági, politikai és kulturális fejlettség különböző fokán, színvonalán érkeznek el a szocialista forradalom időszakához. Másrészt már csak azért is, mivel a szocialista forradalom nem egy időben zajlik le az egyes tőkés országokban, a nemzetközi osztályerőviszonyok, a nemzetközi osztályharc körülményei nagyon is eltérően lehetnek a szocialista forradalom útjára lépett országok számára.

Mindezek alapján megállapíthatjuk: 1. a szocialista államformáknak, bármennyire eltérő körülmények között is jönnek létre, vannak általános, közös sajátosságai, amelyek gyökeresen megkülönböztetik őket az előző államtipusok államformáitól. E formák lényegi azonosságát az államtípus azonossága határozza meg, a szocialista államformákra a közös vonások a döntőek, a jellemzőek. Ennek alapján beszélhetünk arról, hogy a Párizsi Kommünnek, a szovjet államnak, az 1919-es Magyar Tanácsköztársaságnak, az európai és ázsiai népi demokráciáknak és a jövőben létrejövő proletárdiktatúráknak államformái azonos jellegűek. Ezt az azonos jelleget juttatja kifejezésre a szocialista államforma fogalma. Ez megfelel a marxista—leninista államelmélet államtípus és államforma kérdésében elfoglalt álláspontjának. Minden államtípusnak megvan a rá jellemző, tipikus államformája. A burzsoá állam esetében ez a polgári demokrácia, a szocialista állam esetében pedig a szocialista jellegű demokrácia.

2. Ugyanakkor nem téveszthetjük szem elől azt a tény, hogy még az egy időben, viszonylag azonos körülmények között, többé-kevésbé azonos fejlettségi fokon létrejövő szocialista államok formái is rendelkeznek az általánostól eltérő, csak rájuk jellemző különös vonásokkal, sajátosságokkal. Ide vehetjük a proletárdiktatúrákat a Szovjetunióban megvalósított formáját is, a népi demokratikus államok formáit is, mint különöset.

3. Végül az egyes szocialista államok rendelkeznek egyedi, csak rájuk jellemző individuális vonásokkal.

Úgy gondolom, mindhárom terület vizsgálata szükséges és hasznos.

A fenti aspektusban vizsgáljuk meg az államforma tényezőinek alakulását.

Kormányforma. A szocialista állam kormányformája megegyezik a burzsoá és más államtípusok kormányformájával abban, hogy az uralkodó osztály államhatalmát mind külső, mind belső vonatkozásban reprezentálja, hogy a kormány jogilag kifejezi

⁵ Rákosi Máttyás: Vál. Műv. Szikra, 1952. 263. o.

az állami szuverenitást. Ez természetesen formai azonosság. A szocialista állam kormányformájának közös, a burzsoá kormányformától gyökeresen különböző sajátossága: *népi jellege*.⁶ Nem a néptől való elkülönülés, a vele való szembenállás, hanem ellenkezőleg, a munkásosztály által vezetett dolgozó osztályok érdekeinek és akaratának a kifejezője. Következésképpen a kormány népi jellege megköveteli a kormányintézmények demokratikus felépítését és működését. Végül jellemzője a szocialista állam kormányformájának, hogy „nem parlamentáris, hanem dolgozó testület, . . . amely végrehajtó és egyszersmind törvényhozó is.”⁷

Földesi elvtárs véleménye szerint a népi demokratikus államok kormányformája fejlődésük első szakaszában (parlamentáris köztársaság) „nem haladja túl a legdemokratikusabb polgári köztársaság kereteit”.⁸ Fejlődésük második szakaszában viszont nem jelentenek „a Szovjetunió kormányformájától alapvetően eltérő típust”.⁹ Tehát Földesi szerint a népi demokratikus kormányforma sem az első, sem a második fejlődési szakaszban nem fejezi ki a népi demokratikus államforma specifikus sajátosságait: az első szakaszban polgári, a második szakaszban szovjet forma.

Politikai rendszer. Ez két tényezőtől áll: a munkásosztály állami vezetésének módszereiből és a módszerek megvalósítását szolgáló szervezeti rendszerből. Általános jellemzője a szocialista demokratizmus. A proletárállam politikai rendszerének szocialista demokratizmusa nem zárja ki az adminisztratív kényszer alkalmazását, de azt jelenti, hogy a szocialista állam a maga funkcióit a lakosság többségére támaszkodva gyakorolja, nemcsak a tömegek érdekében és megbízásából, hanem közvetlen bevonásukkal és részvételükkel.

Földesi álláspontja szerint a népi demokrácia első időszakában a „politikai rendszer egésze formailag nem lépi át egy . . . polgári állam kereteit.”¹⁰ Fejlődésének második szakaszában viszont, miután a többpártrendszer nem általános, a Néprfront viszont „elveszti . . . koalíciós funkcióját” és „formálissá” válik, a népi demokratikus államok politikai rendszere szovjet típusú politikai rendszer.¹¹

Államszervezet. Földesi elvtárs hasonló álláspontra jut az államszervezet vizsgálataánál is. Nem kívánok részletesen foglalkozni a népi demokratikus állam formájával, fejlődésének első szakaszában. Úgy tűnik, hogy Földesi elvtárs álláspontja e kérdésben túlzottan kategorikus. Véleményével ellentétben ugyanis a népi demokratikus állam tartalmát, de formáját tekintve is tartalmaz a polgári demokráciáitól eltérő vonásokat. „Az átnövésnek — amely az egyes országokban szükségszerűen sajátos körülmények között: rövidebb vagy hosszabb idő alatt, mérsékeltbben vagy radikálisabban ment végbe — alapvető sajátosságai közösek voltak. Így mindenekelőtt az, hogy a munkásosztály már a demokratikus átalakulásban is vezető osztály, s forradalmi pártja irányításával már akkor a politikai hatalom részese és vezető ereje. Ez önmagában is azt jelentette, hogy a demokratikus átalakulás tartalmazta a szocialista forradalom igen lényeges elemeit” — írja a kérdéssel kapcsolatosan Nemes Dezső.¹²

Nos ez a többlet, amely a forradalom jellegében és az államhatalom tartalmában jelentkezik, megmutatkozik a formában is. A különböző népi jellegű bizottságok — a Földosztó Bizottságok, Nemzeti Bizottságok, Üzemi Bizottságok stb. — összetételükben, hatáskörükben és tevékenységükben jelentősen túllépi a burzsoá államforma kereteit. Ezenkívül olyan szervek, mint a Gazdasági Főbizottság, továbbá az akkori legjelentősebb fegyveres erőknél, a rendőrségnél a kommunista vezetés és jellege, a népbíróság, ezek mind olyan tényezők, amelyek nem képzelhetők el egy polgári állam keretein belül. Úgy gondolom, éppen ez teszi — a többi között — érthetővé az éles fordulat nélküli átmenetet a munkáshatalomhoz.

A népi demokratikus állam fejlődésének második szakaszát illetően Földesi elvtárs azon álláspontjával szeretnék vitába szállni, hogy a népi demokratikus forma azonos a szovjet formával.

Ismeretes, hogy a népi demokratikus fejlődés a szocialista forradalomnak olyan új útját jelenti, amelynek főbb sajátosságai a *kétszakaszosság*, a *viszonylag békés átalakulás* és a *fokozatosság*. Tehát olyan sajátosságok, amelyek eltérnek a szovjet szocialista forradalométól, s amely sajátosságok messzemenően előnyösek a munkásosztály számára. Az 1957-es Moszkvai Nyilatkozat nem utolsósorban a népi demokratikus fejlődés tapaszt-

⁶ Lásd: az 1961-ben kiadott állam és jogelméleti jegyzet.

⁷ Marx — Engels: Vál. Műv. II. k. Szikra, 1949. 502. o.

⁸ Földesi Tamás: Id. cikk 89. o.

⁹ Uo. 101. o.

¹⁰ Uo. 89. o.

¹¹ Uo. 100. o.

¹² Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. Kossuth, 1960. 233. o.

talataira támaszkodva fejlesztette tovább Leninnek a szocialista forradalom békés útjáról szóló tanítását. A szocialista állam formájával kapcsolatosan e sajátosságok legfőbb következménye és tartalma a szélesebb osztályszövetségben jelölhető meg. A szélesebb osztályszövetség viszont feltételezi a munkásosztály pártja és a nem proletár dolgozó osztályok és rétegek szervezetei, közöttük politikai pártjaiknak az együttműködését, szövetségét. Ebből viszont természetszerűleg következik, hogy a proletárdiktatúra politikai rendszere a munkásosztály marxista—leninista pártja vezetésével ugyan, de többpártrendszert tartalmazva fejlődik ki. Földesi abból a tényből kiindulva, hogy néhány országban — Magyarországon és Romániában (Bulgáriában is többpártrendszer van) — nincsen többpártrendszer, olyan következtetést von le, hogy a többpártrendszer nem általános jellemzője a népi demokratikus államnak.

Úgy gondolom, itt két mozzanatot szükséges egymástól megkülönböztetni. Egyrészt a népi demokratikus fejlődés belső logikájából objektíve következő lehetőséget és igényt, amely a többpártrendszer kialakulását eredményezné, és másrészt a vezető párt politikusainak szubjektív akarátát és tevékenységét, amely a személyi kultusz és dogmatizmus hatására nem mindenütt ismerte fel az objektív folyamat követelményeit és döntéseiben ezekkel szemben vagy ezeket figyelmen kívül hagyva cselekedett. Tehát a többpártrendszer hiánya hazánkban nem a fejlődés objektív menetéből, hanem a Rákosi-féle vezetés hibáiból adódik.¹³ Ha ilyen aspektusban vizsgáljuk a tényeket, akkor szükségképpen más következtetésekre jutunk, mint a Földesi elvtárs; a többpártrendszert a népi demokratikus forma jellemző sajátosságának tekinthetjük, annak ellenére, hogy néhány országban egypártrendszert alakítottak ki.

Ami a népfrontot illeti, Földesi elvtárs is elismeri, hogy „általános jellemzője a népi demokratikus államoknak”.¹⁴ Ezzel egyetértve, úgy gondolom, a Népfront és a többpártrendszer logikailag összefügg egymással. A népfrontmozgalom vagy szervezet kialakulását ugyanazon objektív okok hozták létre, amelyek feltételül szolgáltak a többpártrendszer kialakulásához, és viszont: a többpártrendszer kialakulása — pontosabban megmaradása a szocialista forradalom, a proletárdiktatúra viszonyai között — feltételezi egy olyan átfogó társadalmi-politikai mozgalom vagy szervezet létezését és tevékenységét, mint a Népfront. E formák tartalmában fejeződik ki a munkásosztály és a nem proletár dolgozó rétegek szövetségének — az orosz szocialista forradalom hasonló időszakához viszonyított — átfogóbb terjedelme, másrészt a szocialista forradalom feladatai megoldásának viszonylagosan békés és fokozatos jellege. A forradalom sajátosságai és a kialakult munkáshatalom sajátosságai közötti szoros összefüggés meg nem értése hazánkban például nemcsak oda vezetett, hogy a Rákosi-féle vezetés nem értette meg a többpártrendszer lehetőségét és szükségességét, és a népfront társadalmi-politikai szerepét, hanem azt is jelentette, hogy ez a vezetés nem használta helyesen ki a forradalom sajátosságaiból (békés és fokozatos jelleg) adódó előnyöket sem.

Földesi elvtárs tehát elismeri, hogy a Népfront általánosan jellemző a népi demokratikus államokban, de véleménye szerint „alapvető különbséget nem jelent a politikai rendszerek területén”.¹⁵ Továbbá: szerinte a Népfront a proletárdiktatúra viszonyai között nehezen találja meg a választások előkészítésén kívül új funkcióját, mert a párt és a többi tömegszervezet — beleértve a tanácsokat is — átfogja a társadalom összes dolgozó rétegeit, s így a Népfront-szervek munkája, kellően elhatárolt feladatok híján, sokszor formálissá vált”; ugyanakkor a továbbiakban „arra kell törekedni, hogy ez a hagyományos forma élettel telítődjék, komoly szerepet játsszon olyan rétegek átfogásában, amelyeket a többi tömegszervezetek segítségével nem sikerült eléggé bevonni a szocializmus építésébe, a békéért folytatott harcba . . . meg kell állapítani, hogy a népi demokratikus országokban a Népfront-mozgalom súlya, tényleges szerepe nem olyan jelentős, hogy politikai rendszer típusában változást idézne elő.”¹⁶

Földesi elvtárs fenti fejtegetésében több megállapítás vitatható.

Először is meg kell állnunk annál a tételnél, hogy a Népfront nem okoz változást a politikai rendszer típusában. E tétel helyessége attól függ, mit értünk a politikai rendszer típusán. Földesi a szocialista államforma politikai rendszerének típusa alatt — mint

¹³ Ez nem azt jelenti, hogy később, miután ezek a pártok megszűntek, a többpártrendszer jelszava joggal vált volna. 1956-ban a különböző pártok létrehozása reakciós, ellenforradalmi jelleggel bírt. Ezt a kérdést világosan tisztázta Kádár elvtárs „A magyarországi osztályharc tapasztalatairól” írt tanulmányában. (Béke és szocializmus kérdései. 1959. 2. sz.)

¹⁴ Földesi Tamás: Id. cikk. 99. o.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo. 100. o.

az az egész tanulmányból kiderül — a szovjet állam politikai rendszerét érti. És bár Földesi jogosan bírálja Farberovot amiatt, hogy az általánost és a különöst mechanikusan azonosítja, ezt a hibát Földesi maga is elköveti, amikor a szovjet formát a szocialista államforma típusának s mint ilyen általánosan kötelezőnek fogja fel. Úgy gondolom, proletárdiktatúra államformájának általános típusát a szovjet és a népi demokratikus forma közös, azonos vonásai adják, a szovjet és a népi demokratikus forma viszont egyaránt sajátos, hiszen az általánoséitól eltérő, csak rájuk jellemző vonásokkal rendelkezők.

Természetesen Földesinek abban igaza van, hogy lényegesebbek az azonosságok, hiszen a szovjet és a népi demokratikus államok azonos államtypust, szocialista államtypust képviselnek, s miután a formát végső fokon és alapvetően a tartalom határozza meg, a szocialista állam formája is alapvetően azonos jellegű forma: szocialista jellegű forma. Az államforma szocialista típusa azonban a társadalom életében egymástól eltérő formákban valósul meg. Természetesen a formai eltérések nem döntőek abban az értelemben, hogy lényegi, minőségi eltérést jelentenének, de elméleti, társadalmi-politikai jelentőségük vitathatatlan. Ennek elismerése nélkül érthetetlené válnék a szocialista forradalom a proletárdiktatúra különböző formáiról szóló marxista—leninista tanítás.

A Népfront értékelésénél Földesi elvtárs úgy véli, hogy a proletárdiktatúra létrejöttével a népfront elveszti koalíciós funkcióját, s miután a tanácsok szervezete átfogja a társadalom összes dolgozó rétegeit, a népfront formálissá válik. Ezzel a megállapítással nem érthetünk egyet; egyrészt mert elvont logikai megfontolásból indul ki, másrészt pedig azért, mert amennyiben figyelembe veszi a tényeket, az 50-es évek súlyos hibákkal terhelt politikáját természetesnek fogja fel.

Formál-logikailag igaz az, hogy a tanácsok képesek átfogni az egész társadalom dolgozó rétegeit. A tanács, mint az államhatalom szerve valóban minden időben átfogja az egész társadalmat, a társadalom minden állampolgárát. Ha másképpen nem, hát az anyakönyvi nyilvántartáson keresztül. A tanács azonban tömegszervezet is, s mint ilyen is képes átfogni a lakosságot, de hogy e funkciója a szocialista forradalom különböző szakaszaiban milyen mértékben valósul meg, az több mindentől függ, csupán formál-logikai elemzés és következtetés útján e kérdés nem válaszolható meg. Tanácsaink központi intézkedésre felülről épültek ki, és rövid idő alatt közigazgatási intézménnyé váltak. Tömegszervezeti jellegük azonban — több ok hatására — nehezen fejlődik ki. Fő okként ebben a vonatkozásban is az MDP politikájának súlyos hibáit jelölhetjük meg. Másrészt pedig, mivel nem alulról, tömegmozgalom eredményeként jöttek létre, tömegszervezeti jellegük kifejlődése még helyes politika esetén is viszonylag hosszabb időt igényelt volna.

A népfront fejlődésére, közéletünkben betöltött szerepére is rányomta bélyegét a szektás, dogmatikus szemlélet és az e szemlélet alapján kidolgozott politika. Úgy gondolom, mindenekelőtt ez a magyarázata annak, hogy a Népfront „nem találta” meg a helyét politikai rendszerünkben, másrésztől viszont megállapíthatjuk, hogy az ellenforradalom felszámolása után a népfrontmozgalom hazánkban is elevenebbé és tartalmasabbá vált. Jelentős szerepet játszott és tőlt be ma is a szocialista nemzeti egység kialakításában, a szocializmus teljes felépítésében.

Hogy a Népfront továbbfejlődése a tartalom gazdagodása irányában szükséges — ebben egyet lehet érteni Földesi elvtárral, azzal a kiegészítő megjegyzéssel, hogy e feladat eredményes megoldása csak akkor lehetséges, ha elméletileg sem becsüljük le a Népfront jelentőségét.

Ennek megértése, úgy gondolom, ma is aktuális. Az MSZMP VIII. kongresszusa tisztázta az államhatalmunk fejlődésével kapcsolatos időszerű feladatokat. Megállapította, hogy az állam jellege hazánkban ma még proletárdiktatúra, amely azonban már az össznépi állammá való átfejlődés stádiumában van. Ebből következően központi helyet foglal el a szocialista demokrácia mindenoldalú kifejlesztése. A szocialista demokrácia természetesen elsősorban a tartalom, az államtypus tartozéka, ugyanakkor azonban a szocialista állam formájának a kategóriája is. Eppen ezért a szocialista demokrácia továbbfejlesztése egyúttal a formák, a szervezetek továbbfejlesztését is jelenti. A népi demokratikus államforma sajátosságainak vizsgálata tehát nem csupán elvont elméleti, hanem fontos gyakorlati jelentőséggel is bír.

A politikai rendszer fogalomköré nemcsak intézmények, szervezetek rendszerét, de a hatalom gyakorlásának módszereit is tartalmazza. Ide vehető az egész választási rendszer. Nos, a választási rendszer vonatkozásában is kimutatható a szovjet és a népi demokratikus forma között egy nem jelentéktelen, bár formai különbség. A szovjet választási rendszer 1936-ig, az új alkotmány elfogadásáig, nem érvényesítette az egyenlő közvetlen és titkos választási elveket. A kizsákmányoló osztályok tagjait, egyházi személyeket, egykori fehérgárdistákat stb. a proletárállam megfosztotta választópolgári joguktól. A munkásosztály vezető szerepének biztosítása érdekében a városi és falusi lakosság

számára különböző volt a választási arány stb. Már Lenin felhívta a figyelmet arra, hogy ilyen szigorú rendszabályok meghozatala nem általánosan kötelező a munkásosztály államhatalma számára, hogy e rendszabályok bevezetését a Szovjetunióban a nemzetközi és belső osztályerőviszonyok, az osztályharc rendkívüli élessége, a megdöntött kizsákmányoló osztályok makacs és hosszantartó ellenállása tette indokolttá. Lenint ebben a kérdésben is igazolta a történelem. A népi demokratikus államok fejlődésük első szakaszaiban politikai cenzust ugyan alkalmaztak, de nem osztályalapon. Ez a cenzus csupán az aktív fasistákat, a háborús bűnösöket érintette. A demokratikusabb választási rendszer alkalmazása ugyancsak szoros összefüggésben áll a népi demokratikus fejlődés és a népi demokratikus államforma többi sajátosságaival.

A választási rendszer tekintetében is találunk azonban kivételt. A Román Népköztársaság 1952. évi 9-es számú törvénye kimondja, hogy a volt kizsákmányolók választásra és megválaszthatóságra méltatlanok. Ez a kivétel azonban, úgy gondolom, nem módosíthatja a tételt: a Szovjetunió hasonló fejlődési szakaszához viszonyítva demokratikusabb választási rendszer a népi demokratikus államforma közös sajátossága.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a népi demokratikus átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba, az átmenet államhatalmának, a proletárdiktatúrának a népi demokratikus formája számos, a szovjet formától eltérő sajátosságot tartalmaz. E sajátosságok vonzóak a dolgozó tömegek előtt, miután az átmenet kevésbé fájdalmas, kevésbé erőszakos formáit jelentik. A népfront, a többpártrendszer, a dolgozó osztályok és rétegek hagyományos szervezeteinek a megtartása, s általában a hatalom gyakorlásának demokratikusabb módszerei a népi demokratikus országokban a proletárdiktatúrának olyan új formai sajátosságait jelölik, amelyek a szocialista forradalom békés útjának egyre inkább általános velejáróivá válnak. Ez nem véletlen. A szocialista forradalom jelenlegi feltételei között, amikor a monopoltőkésék gazdasági és politikai érdekei összeütközésbe kerülnek az adott nemzet túlnyomó többségének érdekeivel, amikor a békéért és a demokráciáért folyó harc közvetlen összekapcsolódik a szocializmusért folyó harccal, a dolgozó osztályok és rétegek pártjai, szervezetei egy népfrontmozgalom keretén belül szövetségbe lépnek a munkásosztály marxista—leninista pártjával. Ilyen front létrehozása nélkül a szocialista forradalom békés útja nem valósítható meg.

Nem véletlen, hogy a kapitalista országokban működő kommunista pártok túlnyomó többségének programja tartalmazza a pártok közötti szövetség, a népfronthoz hasonló mozgalom létrehozásának szükségességét. „Bármilyen legyen is a neve ennek a frontnak, a döntő az, hogy gerincét olyan politikai erők képezzék, amelyek résztvesznek a közös akciókban, tehát: a kommunista párt, a peronista párt, a Szocialista Élcspart Párt, az argentinai népi mozgalom, az intranzingensek nemzeti mozgalma, egyéb pártok, demokratikus és antiimperialista rétegek, szakszervezetek, különböző pártok ifjúsági szervezetei, diákszövetségek, az értelmiség mozgalma, különféle mozgalmak” — írja Viktorio Codorilla az argentin párt programjáról.¹⁷

Egy ilyen front létrehozásának objektív feltételei minden országban adva vannak, és teljesen nyilvánvaló, hogy egy ilyen front társadalmi szerepe nem érhet véget a proletárdiktatúra kivívásával. Eppen ezért elméletileg és politikailag is teljesen hibás a Népfront-mozgalom olyan értékelése, amely abból indul ki, hogy a hatalom megragadása után a Népfront formálissá válik. Olyan polgári rétegek, amelyek a monopóliumok ellen, a demokráciáért folyó harcban aktívan részt vesznek, a szocialista forradalom közvetlen feladatainak megoldása során szembe kerülhetnek a munkásosztállyal. De ez sem törvényszerű. A munkásosztály a monopóliumok kisajátítása után a vele szövetséges kistőkészeket megváltással is megfoszthatja termelési eszközeiktől. A nem-proletár dolgozó osztályok helyes politika esetén végig szilárd szövetségesei lehetnek a munkásosztálynak. Ennek objektív alapja a munkásosztály és a nem-proletár dolgozó osztályok alapvető érdekeinek az azonossága. Ennek alapján a munkásosztály pártja és e rétegek pártjai és egyéb szervezetei közötti szövetség sem tekinthető ideiglenes jellegűnek. És valóban: a kommunista pártok programjai (angol, olasz, francia, norvég stb.) a szocialista állam politikai rendszerébe feltételezik a szövetséges pártok tevékenységét. „A többpártrendszer a békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokrácia kiszélesítéséért és a szocializmusért küzdő mozgalom természetes eleme lesz” — írja a norvég párt programjáról Hans Kleren.¹⁸

A népi demokratikus forma sajátos vonásai, jelentőségük miatt tehát bizonyos értelemben nemzetköziek. E szempontot sem téveszthetjük szem elől, amikor a népi demokrácia fogalmát tisztázni akarjuk.

Somoskői János

¹⁷ Béke és Szocializmus Kérdései. 1962. 12. sz. 50. o.

¹⁸ Béke és Szocializmus. 1963. 9. sz. 51. o.